

Lähiö suomalaisessa lähiötutkimuksessa

Sampo Ruoppila ja Pirjo Turtiainen

Tässä artikkelissa tarkastellaan, miten lähiöitä on lähestytty suomalaisessa kaupunki- ja erityisesti lähiötutkimuksessa, aineistona lähiötemaattiset väitöskirjat vuoteen 2022 asti. Katsaus osoittaa, että historiallisissa ja rakennetun ympäristön tutkimuksissa lähiöitä on käsitelty oman aikansa tuotteina, huomioiden rakenteellisten tekijöiden vaikutus siihen minkälaisiksi lähiöt ovat kehittyneet ja minkälaisina ne on koettu. 2000-luvulla ilmestyneissä sosiaalitieteellisissä ja maantieteellisissä tutkimuksissa lähiöitä taas on tarkasteltu leimallisesti alueellisen eriytymisen ja huono-osaisuuden näkökulmasta. Lähiöiden moninaisuutta tai mahdollisuuksia koskeva tutkimus on vähäistä. Asialla on laajempaa yhteiskunnallista merkitystä, koska ongelmalähtöinen tutkimus ruokkii ja painottaa ongelmalähtöistä keskustelua lähiöistä.

Asiasanat: lähiöt, lähiötutkimus, yhteiskunnallinen keskustelu

Johdanto

Yhteiskuntatieteet rakentavat kuvaa yhteiskunnasta ja tuottavat samalla näkemyksiä ja tulkintoja sen muutoksesta. Kaupunkitutkimuksen erityinen tehtävä on ollut kaupungistumiseen liittyvien ilmiöiden ja haasteiden tunnistaminen sekä ymmärrettäväksi tekeminen. Tuloksilla ja tulkinnoilla saattaa olla laajaa yhteiskunnallista merkitystä, sillä ne voivat muokata niin julkista keskustelua kuin poliittista päätöksentekoaakin. Aika ajoin voi olla pohdinnan arvoista, mitä ilmiöitä tietystä aihepiiristä ylipäätään tutkimme

ja millaisiin kysymyksenasetteluihin (esim. Ronkainen ym., 2014), ja ovatko vakiintuneisiin näkökulmiin sisältyvät oletukset perusteltuja (esim. Wacquant, 1993 ja 2022).

Tavallamme keskustella on merkitystä sille, mikä näyttäytyy oleellisena. Sosiaaliset todellisuudet ”alkaen sanoista, joita käytetään niiden merkitsemiseen, ja diskursseista, joita käytetään niiden tuntemiseen ja muokkaamiseen, paperilla ja objektiivisesti” ovat historiallisia ja kollektiivisesti tuotettuja (Wacquant, 2022, s. 144). Jatkuvassa muutoksessa olevassa prosessissa keskeisessä roolissa ovat ”symbolisten merkitysten tuottajat”, kuten taiteilijat, toimittajat, poliittiset päättäjät, asiantuntijat, virkamiehet ja tutkijat, joilla on valtaa siihen, miten asioita sanallistetaan tai ilmiöitä luokitellaan. Alueellisesta stigmatisaatiosta laajan kirjallisuuskatsauksen laatineiden Schultz Larsenin ja Nagel Delican (2019) mukaan tutkijoiden roolia symbolisten merkitysten tuottajina on kuitenkin tutkittu perin vähän, toisin kuin esimerkiksi journalistien.

Tämä on motivoinut kirjoittamaan katsausluonteisen analyysin siitä, miten lähiöitä on lähestytty suomalaisessa kaupunki- ja erityisesti lähiötutkimuksessa. Jälkimmäisellä viittaamme tutkimukseen, joka kohdistuu lähiöihin tai pyrkii tuottamaan oleellista informaatiota niiden kehityksestä. Tällaista tutkimusta ovat tehneet Suomessa mm. sosiaalitieteilijät, maantieteilijät, arkkitehdit ja (taide)historioitsijat. Siteeraus ristiin on tavallista ja lähiöitä koskeva tutkimuskeskustelu on monitieteistä.

Lähiö on meille kirjoittajille hajakeskittämiseen nojautuva yhdyskuntasuunnittelun jäsenysperiaate. Katsomme sillä tarkoitettavan yhtenäisinä kokonaisuuksina keskusta-alueiden ulkopuolelle rakennettuja kerrostalovaltaisia alueita, joissa on (ollut) omat palvelukeskittymät. Tämän tarkemmin emme halua itse lähiöitä määritellä, sillä tutkimuskysymyksemme ytimessä on miten ja millaisina keskenään erilainen tutkimus on näitä alueita lähestynyt ja mitä niissä tai osassa niistä merkityksellisenä pitänyt. Suomi on kaupungistunut lähiöistymällä, ja lähiöitä onkin Suomessa paljon: Stjernbergin (2019) laskelmien mukaan 603, joista 140 Helsingin seudulla. Rakennettuina ympäristöinä niihin assosioituvat betoni rakennusmateriaalina ja elementeistä rakentaminen.

Ainoa aiempi kokoava esitys suomalaisesta lähiötutkimuksesta on Irene Roivaisen vuonna 1999 ilmestyneessä väitöskirjassa (s. 13–21) esittämä jako kahteen ”aaltoon”. Niistä ensimmäinen, ”urbaanit lähiöetnografiat”, käynnistyi 1970-luvun lopulla elämäntapatutkimuksen myötä, ja sen tunnetuin teos oli Matti Kortteisen *Lähiö* (1982). Tällaisen sosiologisen tutkimuksen otetta Roivainen luonnehti antropologiseksi uteliaisuudeksi lähiöelämää kohtaan. Toinen aalto, ”suuria lähiökertomuksia ja hallinnollisia selvityksiä”, käynnistyi 1980-luvun loppupuolella. Roivaisen mukaan sen tiedonintressi oli sosiaali-

teknokraattinen ja hallinnollinen. Roivaisen esimerkkinä käyttämä Timo Piiraisen (1993) sosiaalipolitiikan väitöskirja Vuokra-asuminen ja sosiaaliset ongelmat ei ollut varsinaisesti lähiötutkimus, mutta sen kohde ”vuokrataloalue” kiinnitti työn lähiöteemaan. Toisen aallon tutkimuksissa tarkastelu kohdistui leimallisesti sosiaalisten ongelmien (mahdolliseen) keskittymiseen ja segregatioon – enimmäkseen ongelmalähtöisesti ja hallinnon näkökulmasta. Lähiöiden tilaa selvittelivät samaan aikaan enenevästi myös erilaiset kaupunki- ja yhteiskuntasuunnitteluun orientoituneet hallinnon tahot. Roivainen luokitteli toiseen aaltoon myös lähiörakentamisen käytäntöjä ja kaupunkisuunnittelun ideaaleja käsittelevät väitöskirjat (Hurme, 1991; Hankonen, 1994), jotka toivat historiallista syvyyttä lähiökertomukseen. Tutkimuksessaan median lähiödiskursseista Roivainen (1999) näki kulkevansa kohti kolmatta aaltoa.

Analyysimme aineistoksi olemme rajanneet Suomessa ilmestyneet ja Suomea koskevat lähiötemaattiset väitöskirjat vuoteen 2022 asti (N= 26). Analysoimme, miten tutkimukset lähestyvät lähiötä, siis mikä lähiö niille tai niissä on. Väitöskirjojen rinnalle aineistoon on nostettu kaksi monografiaa, *Lähiö* (Kortteinen, 1982) ja *Asunnon muodonmuutoksia* (Saarikangas, 2002), jotka tuntuivat mahdottomilta sivuutettavilta. Aikarajauksen alkupistettä ei ollut käytössä. Suomalaisen lähiötutkimuksen avaus oli Kortteisen *Lähiö* (1982), ja ensimmäinen väitöskirja oli Hurmeen Tapiolasta Pihlajamäkeen (1991). Huomion arvoista on, että kaikki tutkimus on kirjoitettu sen jälkeen, kun lähiökritiikki oli arkipäiväistynyt sekä mediassa että kaupunkisuunnittelun piirissä. Akateemisia lähiötutkimuksia ei tehty 1950- ja 1960-luvuilla, kun lähiöiden moderniutta ja uutuutta korostettiin ja ihannoitiin. Lähiökritiikki käynnistyi yhteiskunnallisessa keskustelussa 1960-luvun lopulla, jolloin elementtilähiöistä tuli symboli liian nopealta tuntuvan rakennemuutoksen etenemiselle. Esimerkiksi Saarikangas (2016, s. 90) on todennut, kuinka kirjoitukset lähiöiden uudesta uljaasta asuinympäristöstä kääntyivät tässä vaiheessa sosiaalisten ongelmien retoriikaksi ja lähiöt muuttuivat ”meidän” paikoista ”toisten” paikoiksi. Tästä on seurannut, ettei ’lähiö’ välttämättä ole ollut enää neutraali tiettyihin yhdyskuntasuunnittelun periaatteisiin liitetty nimike, vaan pikemminkin symbolinen kategoria tiettyntyyppisille asuinalueille ja niiden asukkaille (Ilmonen, 2016). Lähiöiksi mielletään julkisessa keskustelussa ”useimmin Jakomäen ja Kontulan kaltaiset alueet kuin vaikkapa vauraammiksi mielletyt Oulunkylä ja Kulosaari” (Ilmonen, 2016, s. 105).

Artikkelissa teemme ensin teemoitetun katsauksen kotimaiseen lähiötutkimukseen, minkä jälkeen keskustelemme sen painotusten ja näkökulmien merkityksestä.

Aineisto ja menetelmät

Aineistoksi on valittu väitöskirjat, koska niiden on ajateltu muodostavat kattavan otoksen kotimaista akateemista lähiötutkimusta. Aineisto on muodostettu siten, että Turun yliopiston tutkimustietokanta Volterista ja kansallisesta Finna-tietokannasta on haettu väitöskirjoja asiasanoilla lähiö, alueellinen erilaistuminen, alueellinen eriytyminen ja segregaatio. Jokaisesta väitöskirjasta on tarkistettu sen jälkeen, koskeeko niiden tutkimus täsmällisesti ottaen lähiöitä tavalla tai toisella, jolloin ne on sisällytetty aineistoon, vai onko lähiö niissä vain väljä konteksti (esim. Helve, 1987), jolloin ne on jätetty aineiston ulkopuolelle. Aineistoon on sisällytetty artikkeliväitöskirjoja, jos yksi tai useampi niiden artikkeli selvästi fokusoi lähiöihin (esim. Wallin, 2019), samoin monografioita, joissa lähiö on vähintään yksi pääteemoista (esim. Vuolteenaho, 2001). Hakutuloksista poimittujen lisäksi aineistoa on täydennetty muilla relevanteiksi tunnistetuilla väitöskirjoilla, joita oli muutama (esim. Virtanen, 2000; Hewidy, 2022). Fokus on yhteiskuntatieteellisesti orientoituneessa tutkimuksessa, käytännössä sosiaalitieteellisissä, maantieteellisissä sekä yhdyskuntasuunnitteluun ja sen historiaan liittyvissä töissä. Näin ollen esimerkiksi yksittäisiin lähiörakennuksiin tai rakennustyyppeihin kohdistuvat korjausrakentamisen väitöskirjat rajattiin aineiston ulkopuolelle. Volterin ja Finnan lähiö-asiasanalla löytämistä väitöskirjoista on aineistossa mukana suurin osa. Aineistoon kuuluu 26 väitöskirjaa.

Asuinalueiden eriytymisen tutkimus tarkasteluissa mukana, koska sen suhde lähiöihin on merkittävä, vaikkakin välillinen. Osassa tutkimuksista päähuomio on koko kaupungin tai kaupunkiseudun kehityksen dynamiikassa: mitkä alueet ovat statukseltaan nousussa, laskussa tai pysyviä ja miksi. Rinnalla kulkee kuitenkin vahvasti keskustelu köyhyyden ja vähäosaisuuden suhteellisesta keskittymisestä ja sen merkityksestä alueen asukkaille sekä kaupunkien ja yhteiskuntien kehitykselle yleisemmin. Tässä mielessä asuinalueiden eriytymisen tutkimus on usein välillisesti myös lähiötutkimusta: lähiöt on enenevässä määrin esitetty suhteellisen huono-osaisuuden keskittymänä. Asialla on ollut merkitystä myös siihen, minkälaisille alueille tai minkälaisiin kysymyksiin myös muunlaiset lähiötutkimukset ovat suuntautuneet.

Mikäli väitöskirjan näistä aihepiireistä tehnyt tutkija on jatkanut aiheen parissa väitöksen jälkeen, olemme sisällyttäneet joitain viitteitä myös uudempiin tutkimuksiin. Koska pääosan aineistosta muodostavat kuitenkin väitöskirjat tai niiden osina julkaistut artikkelit, on selvää, että aineistosta puuttuu paljon suomalaista lähiötutkimusta, mukaan lukien muut journal-artikkeleina julkaistut tutkimukset, muut sarjoissa julkaistut tutkimukset, muut monografiat, muu valtakunnallisten lähiöohjelmien tai asuinalueiden kehittämisen

ohjelmien tuottama tutkimus, erilaisten kehittämishankkeiden ja esimerkiksi kaupunkien omien lähiöprojektien selvitykset, ja alemmat opinnäytteet, etenkin gradut. Kaiken kaikkiaan lähiötutkimusta tai lähiökirjoituksia on paljon, jopa valtavasti, esimerkiksi Volter-haku pelkällä lähiö-asiasanalla tuotti kesällä 2023 kaikesta aineistosta reilusti yli 800 tulosta.

Analysoimme, miten aineistomme tutkimukset lähestyvät lähiöitä, mikä lähiö niille tai niissä on ja miten ne lähiöitä merkityksellistävät. Menetelmä oli melko yksinkertainen sisällönanalyysi: jaoimme läpikäymämme tutkimukset niiden kohteen ja näkökulmien perusteella neljään ryhmään, jotka on esitelty seuraavassa luvussa. Luokittelussamme kukin väitöskirja on esitetty pääkohteensa ja käsittelytapansa mukaan vain yhdessä kategoriassa (poikkeuksena Junnilainen, 2019, jonka yhtä lukua on käsitelty myös toisen kategorian yhteydessä). Analyysiluku on katsausmainen, koska olemme halunneet esitellä väitöstöiden lähiönäkökulmia.

Näkemyksemme on, että kukin tutkimus osaltaan rakentaa lähiökäsitystä tutkimuskohteillaan, kysymyksillään, jäsentelyillään, tuloksillaan ja keskustelullaan niiden merkityksellisyydestä. Yksittäisen tutkimuksen vaikutus julkiseen keskusteluun voi olla vähäinen, toisteisten viestien vaikutus jo suurempi.

Suomalaisen lähiötutkimuksen näkökulmat

Jaoimme läpikäymämme tutkimukset niiden kohteen ja näkökulmien perusteella neljään ryhmään: (1) lähiöiden ideaalit, suunnittelu ja rakentaminen, (2) huoli segregaatista eli huono-osaisuuden keskittymisestä lähiöihin, (3) median lähiökuva ja (4) elämä ja osallisuus lähiöissä. Näistä viimeiseen ryhmään kuuluisi myös Kortteisen *Lähiö* (1982), joka tosin ei ollut väitöskirja, vaan perustui lisensiaatintutkimukseen, ja joka kuvataan ensin erillisenä lähiötutkimuksen avauksena. Muut ryhmän 4 työt ovat ilmestyneet 2000-luvun puolella.

Jo ennen väitöskirjoja: urbanisoituva elämäntapa lähiöissä

Matti Kortteisen (1982) sosiologista tutkimusta lähiöstä voi pitää sekä suomalaisen lähiötutkimuksen lähtölaukauksena että sen edelleen tunnetuimpana teoksena. 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa tehdyssä tutkimuksessa selvitetään, millaista oli elämä kiihtyneen rakennemuutoksen ja suuren muuttoliikkeen jälkeen 1970-luvulla rakennetussa pääkaupunkiseudun ”betonilähiössä”. Tutkimuskiinnostuksen oli herättänyt lähiöitä koskeva arvostelu ja väitteet nopeasti rakennettujen lähiöiden heikoista asuinolosuhteista. Julkisessa keskustelussa inhimillisten ja sosiaalisten ongelmien väitettiin kasautuneen

näille uusille alueille. (Kortteinen, s. 9.) Kyselytutkimuksissa ihmiset kertoivat kuitenkin viihtyvänsä niissä ja voivansa hyvin (Kortteinen, s. 15–18). Kortteinen (s. 23) kysyikin ”mikä on ns. lähiöongelma asukkaiden elämäntapojen muutoksen kannalta tarkasteltuna? Onko sitä ylipäänsä olemassa?”. Tutkimuskohde oli lähiön kortteliyhteisön sosiaaliset suhteet ja elämäntapojen muutos, joita tarkasteltiin maalaisväestön, työväestön ja keskiluokan näkökulmista, menettelmänä syvähaastattelut. Tutkimus kohdistui yhteen tilastollisesti tyyppilliseen pääkaupunkiseudun lähiöön, jota pidettiin ”yhtenä 1970-luvun lähiörakentamisen symboleista” (Kortteinen, s. 25). Tulkintamme mukaan Kortteisen (1982) tutkimuksen varsinainen aihe oli palkkatyöläistymisen ja perhekeskeisyyden sosiaaliset vaikutukset urbanisoituvassa yhteiskunnassa. Kortteinen löysi kipupisteet perhe-elämästä, erityisesti naisten palkkatyöläistymisen aiheuttamista kulttuurisista murroksista ja patriarkaalisen perherakenteen kriisiytymisestä, eli siitä, ettei miehen johtavalle asemalle perheessä löytynyt enää samanlaisia perusteita kuin aiemmin. Lähiöt olivat moderneina työläisyhdyskuntina Kortteisen mukaan paikkoja, joissa vaikutukset kulminoituivat ja vähävirikkeinen toiminnallinen ympäristö edelleen vaikeutti kotielämän ulkopuolisen elämänsisällön löytymistä. Ympäristö lisäsi entisestään perheeseen kohdistuvia paineita. Yleiset ongelmat pirstoutuivat ydinperheiden yksityisasiaksi, eivät esimerkiksi julkiseksi tyytymättömyydeksi tai yhteiseksi toiminnaksi. (Kortteinen, s. 231–233.)

Lähiöiden ideaalit, suunnittelu ja rakentaminen

Suomalaisen lähiötutkimuksen perusteoksiin kuuluvat Kortteisen (1982) ohella myös Hurmeen (1991), Hankosen (1994) ja Saarikankaan (2002) historialliset tutkimukset, jotka kuvaavat suomalaisiin lähiöihin vaikuttaneita suunnitteluhanteita, kaupunkirakentamisen käytäntöjä ja niiden seurauksena muotoutuneita asuinympäristöjä. Niitä ovat täydentäneet myöhemmin Hirvensalon (2006) ja Asikaisen (2014) tutkimukset lähiöluonnosta. Uusi avaus on Kosusen (2021) työ kaupunki uudistuksen käynnistämisestä ilman markkinaehtoista rakentamista. Historialliset tutkimukset ovat perustuneet monipuolisiin kirjallisiin ja muihin dokumenttiaineistoihin, nykypäivään kurrottava tutkimus myös haastatteluihin.

Riitta Hurmeen (1991) taidehistorian väitöskirjassa tarkasteltiin lähiöaatteen tai -periaatteen kehkeytymistä kansainvälisenä kaupunkisuunnittelun suuntauksena; sen omaksumista ja soveltamista Suomeen; sekä kehitystä kohti suuria, teollisesti rakennettuja betonilähiöitä. Varsinaisia tapaustutkimuskohhteita oli kaksi, Tapiola ja Pihlajamäki. Tapiolasta luotiin määrätietoisesti uuden yhdyskuntasuunnittelun aatteellinen ja toiminnallinen malli,

mitä korosti kansalaisjärjestöjen perustaman Asuntosäätiön vahva toimijuus. Asemakaavaopin edellisellä vuosikymmenellä laatineen O.I. Meurmannin asema Tapiolan kaavoittajana sekä lukuisten ajan tunnetuimpien suomalaisien arkkitehtien rooli yksittäisten rakennusten suunnittelijoina oli merkittävä. Tapiola oli suomalaisen metsälähiön esikuva ja sellaisena kotimainen sovellus puutarhakaupunki-, satelliittikaupunki- ja lähiöideoista. Pihlajamäki puolestaan oli tärkeä askel kohti teollistuvaa, standardoitua asuinalueiden tuotantoa. Se oli Suomessa ensimmäinen alue, jossa sovellettiin täyselementtirakentamista laajassa mittakaavassa. Arkkitehtuurikin oli aiempiin lähiöihin verrattuna monumentaalista. Pihlajamäki oli niin ikään ensimmäinen aluerakentamiskohde, jossa Helsingin kaupunki sopi rakennusoikeuden jakamisesta kahden suuren rakennusyhtiön kesken niin, että ne toteuttivat myös kunnallistekniset työt. Lähiöperiaatteeseen sisältynyt ajatus toiminnallisesta kokonaisuudesta ei Hurmeen (s. 177–178) mukaan koskaan juurtunut Suomeen, vaan vain sen karkea tulkinta toimintojen ryhmittelystä. Suomessa termi lähiö ”yleistyi tarkoittamaan kiinteästä kaupunkirakenteesta erilleen rakennettua, varsinaisesta kaupungista riippuvaista asuinalueita, jonka olemassaolo perustui varsinaisen kaupungin työpaikkoihin ja palveluihin sekä joukkoliikenneyhteyksiin” (Hurme, s. 177). Käsitteen sisältö siis muuntui vastaamaan sellaisia asuntoalueita, joita rakennettiin.

Johanna Hankosen (1994) arkkitehtuurin väitöskirjan kohde oli lähiöistymisen yhteiskunnalliseen rakennemuutokseen liittyvä historiallisena ilmiönä. Tutkimus oli eräänlainen kokonaistarkastelu, jossa yhdistyivät historiallinen konteksti, taloudelliset prosessit ja kaupunkisuunnittelun rooli. Fokuksessa olivat lähiöiden suunnitteluun ja rakentamiseen vaikuttaneet tavoitteet, ideat ja mekanismit. Empiirinen tarkastelu ulottui 1950-luvun lopulta 1960-luvun lopulle, johon ajoittuivat ripeä kaupungistuminen; teoreettinen idea tehokkaasta yhdyskunnasta, joka koostuisi kompakteista tytärkaupungeista; sekä suuria skaaloja ja standardisointia edistäneen suunnittelujärjestelmän muotoutuminen. Hankonen (s. 14) hahmotti koko yhteiskunnan peruspyrkimykseksi tehokkuuden tavoittelun. Hurmeen (1991) huomion mukaisesti tytärkaupunkien sijaan kaupunkien liepeille rakennettiin kuitenkin suuria asuntoalueita, lähiöitä. Rakentamisen volyymi edellytti rakennusliikkeiden ja kuntien välisiä aluerakentamissopimuksia. Hankosen tulkinnan mukaan lähiöistymisen oli sekä rakennemuutoksen tulos että sen edellytys. Keskeistä oli ”fyysisen ympäristön muuttaminen tuotannon ja kulutuksen funktionaaliseksi ympäristöksi” (Hankonen, s. 16). Se ”toi mukanaan uudentyyppisen yhdyskuntamuodostuman, joka koostui tehokkaasti rakennetuista betonikerrosta-lovaltaisista lähiöistä sekä henkilöautoilun tarpeisiin luodusta liikenneväy-

lästöstä ostoskeskuksineen ja automarketteineen” (Hankonen, s. 467). Hankosen (s. 467) tutkimuksen mukaan lähiöt olivat ”suurtuotanto-organisaation omiin tarpeisiinsa kehittämän suunnittelujärjestelmän” tuotos.

Modernin asunnon muotoutuminen sekä siihen liittyvät perheen ja asuimallin ihanteet ja merkitykset ovat olleet *Kirsi Saarikankaan* pitkäaikainen, taidehistorian ja sukupuolentutkimuksen näkökulmia yhdistävä tutkimuskohde. Lähiöiden osalta Saarikankaan (2002) empiirinen tutkimus painottuu 1950-luvulle, mutta analyysiä modernismin merkityksistä arkeen viedään ajallisesti pidemmälle (ks. myös Saarikangas, 2007; 2016). Tutkimuksessa seurataan suomalaisen yhteiskunnan modernisoitumisen historiaa asuntorakentamisen kautta. Uusista moderneista asunnoista, jotka olivat olleet 1930-luvulla vain varakkaiden ja keskiluokan tavoitettavissa, tuli koko kansan normaaliasuntoja 1940–50-lukujen jälleenrakentamisen ja erityisesti 1960–70-lukujen nopean ja määrällisesti suuren elementtilähiöiden rakentamisen myötä (Saarikangas, 2002, s. 343). Kaupunki- ja asuntosuunnittelussa jatkettiin ja kehiteltiin edelleen 1930- ja 1940-luvuilla omaksuttuja funktionalistisia, auringonvaloon, raittiseen ilmaan, avoimeen kaupunkirakentamiseen ja tilan toiminnalliseen eriyttämiseen liittyneitä ihanteita (Saarikangas, s. 385). Hajakeskityksen periaatetta siivitti ihanne kodista luonnossa. Asumisen itsestään selvä normi oli ydinperhe, ja suuri osa uusien lähiöiden ensimmäisistä asukkaista olikin nuoria lapsiperheitä, joiden lähtökohdista lähiöt oli suunniteltu. (Ajatus lähiöiden sosiaalisista häiriöistä kytkeytyi kotvan myöhemmin nuorison suureen määrään – paradoksaalisesti lähiöitä ei oltu suunniteltu heille.) Lähiöiden sosiaalinen yhteisö perustui aluksi yhteyksiin etenkin lasten ja naisten, eli alueiden ”päiväväestön”, välillä. Naisten kodin ulkopuolinen palkkatyö ja pienten lasten päivähoito alkoivat yleistyä vasta 1960–70-luvun taitteessa. Kortteinen (1982) pureutui ilmiön perhedynaamisiin seurauksiin omasta näkökulmastaan. Saarikankaan (s. 480) perspektiivistä ”moderni kaupunkitila oli leimallisesti lähiö”. Lähiöt muodostivat kaupungin ja maaseudun välille uuden tilan, jossa kaupungeille tyypillinen asuinmuoto, kerrostaloasuminen, oli viety metsään. Ajatukset demokraattisesta kaikille ja kaikkialle sopivasta asunnosta, tilallisesta ja toiminnallisesta eriyttämisestä sekä sarjatuotannosta sopivat hyvin laajempiin yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin muutoksiin sekä rakennustekniikoissa, maankäytössä ja suunnittelukäytännöissä tapahtuneeseen kehitykseen (vrt. Hankonen, 1994).

Virpi Hirvensalon (2006) maantieteen väitöskirja asuinalueiden suunnittelusta luontosuhteesta keskittyi keskustan ulkopuolisiin kerrostaloalueisiin eri aikakausina. Kahdeksasta esimerkkikohteesta kuusi on lähiöitä Turussa, Oulussa, Jyväskylässä ja Porissa. Hirvensalo kuvaa kuinka metsäkaupun-

geissa pyrittiin toteuttamaan ihmisen ja luonnon harmonista ja tasapainoista suhdetta, mutta kompaktikaupunkien aikana suunnittelun suhde luontoon vieraantui ja seurauksena alueiden kokemuksellisuus kärsi. Tuolloin asuinalueilla toteutettiin lähinnä nurmikkoja ruudukkokaavojen muotin mukaisesti, joskin vapaasti kasvavia viheralueita jätettiin rakennettujen alueiden ulkopuolelle niiden välittömään läheisyyteen. 1980-luvulta lähtien suunnittelussa on korostunut ekologisesti kestävä ja käyttöarvoa korostava lähiympäristö, mutta myös suhtautuminen luontoon estetisoina kulutustuotteena.

Eveliina Asikaisen (2014) ympäristöpolitiikan väitöskirjassa lähiöluonnon muotoutumisesta kahdessa tamperelaisessa lähiössä, Hervannassa ja Vuoreksessa, kysymys oli historiallisen kehityksen sijaan jatkuvasta prosessista. Lähiöiden maankäytön suunnittelut ja periaatteet, jotka pitkälti olivat perustuneet toimintojen erotteluun, olivat olleet vasta lähtökohta sille, miten asukkaat olivat sittemmin käytöillään muokanneet lähiöluontoa. He olivat antaneet erilaisille luontokohteille erilaisia merkityksiä, käyttäneet niitä eri tavoin ja puolustaneet arvostamiaan paikkoja kehittämiskiistoissa. Myös luonto itse oli vastannut käyttöihin eri tavoin. Asikainen tunnisti kasvillisuusanalyysillä erityisiksi lähiöluontotyypeiksi korttelimetsät, lähiön reunametsät ja lähiöniityt. Toiminnallisuuden ja luonnon omien prosessien kautta oli siis syntynyt uudentyyppistä, lähiöille ominaista luontoa (Asikainen, s. 48–49). Tutkimus selvensi, miten luonto on osa lähiötä. Sitä kautta avautuu myös luontopolitiikka, jolla tarkoitetaan hallinnassa ja päätöksenteossa esiintyviä jännitteitä, joissa luonto merkityksellistyy ja sille annetaan erilaisia arvoja osana kaupunkisuunnittelun, luonnonhoidon tai asukkaiden arjen käytäntöjä (Asikainen, s. 22). Asikainen argumentoi asukkaiden luonnon nautintaan liittyvien vaikuttamismahdollisuuksien kasvattamisen puolesta.

Edellisistä poikkesi lähtökohdiltaan huomattavasti *Hanna Kosunen* (2021) arkkitehtuurin väitöskirja siitä, miten kaupungit voivat edistää täydennysrakentamista ja kaupunkiuudistusta lähiöissä, joihin ei synny uutta rakentamista markkinaehtoisesti. Kosunen erotteli mahdollisia suunnittelun ja yhteistoininnan lähestymistapoja ja analysoi niiden sovelluksia muutamissa Oulun ja Turun lähiöissä. Tutkimuksessa ehdotettiin kaupunkikehityksen epävarmuuden huomioimista tällaisessa kontekstissa niin, ettei pyritä yhdenlaiseen ennalta määriteltyyn uudistukseen, vaan ylipäättään käynnistämään muutos. Sen jälkeen voidaan soveltaa kontekstisidonnaisesti erilaisia tavoitteita tai toimijuuksia korostavia lähestymistapoja.

Huoli segregaatiosta eli huono-osaisuuden suhteellisesta keskittymisestä (lähiöihin)

Ongelma- ja huolilähtöisyys oli leimallinen piirre jo Roivaisen haarukoiman ”toisen aallon” lähiötutkimuksissa, joissa monitoroitiin lähiöiden kehitystä sosioekonomisen erilaistumisen näkökulmista. Tosin sen ajan tilastollisissa seurantatutkimuksissa ei ollut vielä erotettavissa lähiöiden laajamittaista syrjäytymiskehitystä (esim. Lankinen, 1994). Pikemminkin päinvastoin: esimerkiksi Helsingin sosioekonominen rakenne oli tasapainoisimmillaan 1990-luvun alussa ja alueelliset erot olivat pieniä (Lankinen, 1997). Asuinalueiden eriytymistä, ja samalla tutkimuskiinnostusta aiheutta kohtaan, on lisännyt väestön sosioekonomisten erojen kasvu 1990-luvun alun laman, jälkiteollisen rakennemuutoksen ja nousukausien aikana. Kiinnostusta on kasvatannut myös maahanmuuton, erityisesti humanitaarisen maahanmuuton vaikutukset, koska tämä osa väestöä on ollut yliedustettuna sosioekonomisesti huonommassa asemassa olevien keskuudessa ja siksi myös erottunut sijoittumisessaan tilallisesti.

Samaan aikaan erilaistumis- ja segregaatiotutkimuksen metodikehityksessä ovat painottuneet tilalliset eronteot. 1990-luvun alkupuolelle asti ensisijaisena metodina pysyivät indeksit, joissa lasketaan alueen (tai ryhmien) suhteellisia eroja keskimäärin (esim. Lankinen, 1994). 1980-luvulta lähtien oli yleistynyt myös aineiston muuttujien keskinäisiä korrelaatioita ja tulkinallisia ilmiökokonaisuuksia koskeva faktorianalyysi (esim. Rasinkangas, 2013). 1990-luvun metodinen innovaatio oli paikkatietomenetelmien ja 250 x 250 m ruutuihin sidottujen paikkatietoaineistojen käyttö. Tuloksia alettiin osoittaa yhä enemmän kartoin, jotka korostivat spatiaalisia erontekoja aikaisempia tilastoaluejakoja tarkemmin. Osion tutkimukset ovat kaikki pääosin tilastoaineistoihin tai kvantitatiivisiin menetelmiin perustuvia, pois lukien haastatteluihin perustuva Dhalmann (2011) ja tutkimuksellisia lähtökohtia kritisoiva Hyötyläinen (2019).

Paikkatietomenetelmien valtakausi alkoi Mari Vaattovaaran (1998) pääkaupunkiseudun sosiaalisen erilaistumisen dynamiikkaa koskeneesta maantieteen väitöskirjasta. Hyvä- ja huono-osaisuuden jakautumista koskevissa tarkastelussa hyödynnettiin lukuisia alueen perusrakennetta ja elintasoja kuvaavia muuttujia, joista rakentui neljä sosiaalisen erilaistumisen ulottuvuutta: elämänvaihe, sosioekonominen status tai vauraus, koulutus, ulkomaalaisuus ja vuokra-asuminen (Vaattovaara, s. 138–140). Ruutupohjaisen kartta-vertailujen avulla esiteltiin tulotason ja työllisyyden muutos vuodesta 1980 vuoteen 1994, ja kuvattiin korkeakoulututkimuksen suorittaneiden osuuden muutoksen alueellista dynamiikkaa (Vaattovaara, s. 109–120). Keskeinen havainto

oli, että pääkaupunkiseutu oli jo vuonna 1994 eriytyvässä sosiaalisesti, mutta huono-osaisuuden jakautuminen oli pisteittäistä. Laaja-alaisen polarisaation sijaan seudulta löytyi ”köyhyystaskuja” (Vaattovaara, s. 143; niihin johtavista mikrotason valikoivista prosesseista ks. Piirainen, 1993, s. 206–207). Vaurauden ulottuvuus jaotteli pääkaupunkiseutua voimakkaasti, mutta myös vähävaraisilta alueilta, kuten Jakomäestä, Mellunkylästä ja Kontulasta, löytyi kirjavuutta, varakkaampia tihentymiä. Pääkaupunkiseudun reuna-alueet piirtyivät matalan koulutustason alueiksi. Tutkimuksessa kuvattiin sosiaaliselta rakenteeltaan erilaisia asuinalueita. Keskiluokkaisille lapsiperheille ominaista oli asuminen joko pientaloalueella tai ”betonilähiöissä”. (Vaattovaara, s. 139–141.) Lähiöt eivät siis vielä tässä tutkimuksessa näyttäneet huono-osaisuuden keskittyminä.

Väitöskirjaa on seurannut sarja Matti Kortteisen ja Mari Vaattovaaran yhdessä kirjoittamia pääkaupunkiseudun alueellisen eriytymisen seuranta- ja tutkimuksia. Niissä on osoitettu huono-osaisuuden klusterien sijaintien melko suuri pysyvyys, ilmiön spatiaalinen laajeneminen 1990-luvun alun jälkeen ja samalla ”huono-osaisissa ruuduissa” asuvien kotitalouksien määrän kasvu. Artikkelissa ”Segregaation aika” (Kortteinen & Vaattovaara, 2015) todetaan, että edelleen sosioekonomisesti mosaiikkimaisella pääkaupunkiseudulla huono-osaisuuden ydinalueet keskittyvät Helsinkiin ja ”Helsingin sisällä noin neljä viidesosaa niistä paikantuu itäisen suuralueen sisälle tai liepeille”, mikä ”ratkaisevasti hallitsee huono-osaisuuden alueellista sijoittumista kuvaavia kartoja” (Kortteinen & Vaattovaara, s. 569). Tuolla alueella jo 41 prosenttia asukkaista asui ruuduilla, joita leimasi huono-osaisuuden kasautuneisuus (Kortteinen & Vaattovaara, s. 567). Analyysissään Kortteinen ja Vaattovaara tosin käyttivät niin laveja muuttujia, että niiden perusteella ”huono-osaiseksi” nimeäminen on melko raju yleistys.¹ Pidemmän aikavälin riskinä Kortteinen ja Vaattovaara ovat pitäneet sosiaalisen järjestyksen rappiota ja hyvinvointierojen kasvua, jotka kyseenalaistavat yhteiskunnalliset ihanteet. ”On myös syytä kysyä, missä määrin tältä alustalta on syntymässä jonkinlaisia paikallisia köyhyyskulttuureita, kuinka nämä mahdollisesti eriytyvät laatunsa osalta ja millainen yhteys näillä mahdollisesti on paikallisen sosiaalisen järjestyksen syntyyn tai ympäristön asuttavuuteen”, Kortteinen ja Vaattovaara (s. 571) kirjoittavat.

1 Mittareina olivat asuntokuntien mediaanitulot, työllisyysaste ja työllisten korkeakoulutusaste ruuduittain niin, että mukana olivat alimpaan kvintiiliin kuuluvat ruudut. *Huono-osaiseksi* luokittelun kannalta varsinkin kotitalouksien osuus tulojen tai korkeakoulutettujen alimmassa viidenneksessä ovat tulkinnallisesti epämääräisiä mittareita. Esimerkiksi tulonsaajien alimpaan viidennekseseen kuuluu myös työssäkäyviä pienituloisia, mitä ei pidetä yhteiskunnallisena ongelmana, kuten ei myöskään ”vain” keskiasteen koulutuksen suorittamista. Huono-osaisuuden tai sen riskin arvioinnin kannalta tulkinnallisesti selkeämpiä mittareita olisivat esimerkiksi koulutustason osalta osuus vain perusasteen suorittaneista nuoremmista ikäluokissa ja tuloköyhyyden osalta toimeentulotukea saavien kotitalouksien osuus tai alimpaan tulodesiiliin kuuluvat.

Myös *Jarkko Rasinkangas* (2013) esitti Turun kaupunkiseudun alueellista eriytymistä koskevassa sosiaalipolitiikan väitöskirjassaan yhden eriytymisen keskeisen piirteen olleen, että tietyt lähiöalueet olivat jääneet sivuun yleisestä kehityksestä ja sosiaalisesti heikkoon asemaan. Rasinkangas ei kuitenkaan tulkinnut, että Turun seudulla kokonaiset alueet olisivat olleet taantumiskierteessä, vaan että kyse olisi ollut edelleen pikemminkin alueellisista köyhyystaskuista. Niin ikään Antti Kurvinen (2018, s. 28–31), joka operoi samoilla muuttujilla kuin Kortteinen ja Vaattovaara (2015), todensi alueellisen eriytymisen kasvaneen pääkaupunkiseudulla, Tampereella ja Turussa vuosien 2000 ja 2012 välillä.

Havainnot voimakkaammasta eriytymisestä ovat poikineet lukuisia tutkimuksia, joissa on tarkasteltu siihen vaikuttavien tekijöiden dynamiikkaa, esimerkiksi etnistä eriytymistä (Vilkama, 2011), asukkaiden kokemuksia ja toiveita (Dhalmann, 2011), valikoivaa muuttoliikettä (Vilkama, 2011), koulujen roolia (Bernelius, 2013) sekä kaupunki- ja kiinteistökehityksen vaikutuksia (Kurvinen, 2018). Erityistä huolta on kannettu lähiöiden väestörakenteen kehityksestä ja huono-osaisuuden kasautumisesta (esim. Stjernberg, 2019).

Katja Vilkama (2011) tutki maantieteen väitöskirjassa kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellista eriytymistä näiden ryhmien muuttoliikkeen seurauksena 2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä. Vilkama havaitsi, että asuinalueiden etninen eriytyminen oli vahvistunut 2000-luvun kuluessa, kun pääkaupunkiseudun itäisiin ja koillisiin osiin sekä päärajojen varsille, myös Espooseen ja Vantaalle, oli syntynyt maahanmuuttajakeskittymiä, kun taas esimerkiksi seudun pohjois- ja luoteisosissa maahanmuuttajataustaisten asukkaiden määrä ja osuus olivat pienempiä. Keskittymät olivat syntyneet sekä maahanmuuttajataustaisten että kantaväestön valikoivan muuttoliikkeen seurauksena, kuitenkin niin, että kantaväestön muutto ei näyttänyt maahanmuuttajakeskittymien voimakkaana kartteluna (Vilkama, s. 180). Keskittymät sijoittuivat vuokra-asuntovaltaisille alueille, joissa tulotaso oli alhainen (Vilkama, s. 194). Käytännössä keskittymät sijaitsivat em. paikkaluonnehdintojen mukaisissa lähiöissä.

Hanna Dhalmann (2011) tarkasteli niin ikään maantieteen väitöstutkimuksessa etnistä eriytymistä, mutta asukkaiden näkökulmasta. Hän tutki Tampereen Hervannassa ja pääkaupunkiseudulla asuvien, Somaliasta ja Venäjältä tulleiden, maahanmuuttajien asumistoiveita, -kokemuksia ja -valintoja suhteessa etniseen erilaistumiseen. Dhalmann (s. 86–88) havaitsi, että oman etnisen ryhmän lähellä asuminen oli suomensomaleille tärkeä osa yhteisöllistä elämäntapaa, joskin sen merkitys vähentyi vuosien myötä. Kaikkiaan somalien toive oli monikulttuurinen asuinalue, jossa olisi kanssakäymistä

kantaväestön kanssa, mutta ei tarvitsisi kokea rasismien uhkaa (Dhalmann, s. 70–71). Myös venäläisille sukulaissuhteet ja kontaktit muihin venäläistaustaisiin olivat tärkeitä, mutta etnisen yhteisön läheisyys tai liittyminen asuinalueeseen ei ollut olennaista ja ryhmytymiseen vaikuttivat muutkin tekijät, kuten sosioekonominen asema (Dhalmann, s. 84–87).

Venla Bernelius (2013) tutki maantieteen väitöskirjassa eriytyviä kaupunkikouluja. Hän tarkasteli Helsingin peruskoulujen oppilaspohtien eroja, perheiden kouluvalintoja ja oppimistuloksiin liittyviä aluevaikutuksia osana eriytymiskehitystä. Tulos oli, että asuinalueiden kehityskulut vaikuttivat koulujen toimintaedellytyksiin ja oppimistuloksiin, ”koko koulun oppimisympäristöön ja pedagogiseen eetokseen” (Bernelius, s. 81), erityisesti koulun oppilaspohtjan valikoitumisen kautta. Koulujen maine taas osaltaan vaikutti lapsiperheiden kouluvalintoihin ja muuttopäätöksiin. Alueellisen eriytymisen kielteiset vaikutukset ja koulujen toimintaympäristöjen haasteet paikantuivat niille Helsingin alueille, joissa väestön sosioekonominen asema oli suhteellisesti heikoin. Alueita ei nimetty tai paikannettu kartoin. Bernelius kollegoinea on jatkanut koulujen ja alueiden maineiden yhteen kietoutuvan eriytymiskehityksen tarkastelua myös myöhemmissä tutkimuksissa (esim. Bernelius & Viikama, 2019; Bernelius ym., 2021). Niissä mielenkiinto on kohdistunut erityisesti huonosaasiin asuinalueisiin, ja lähiökoulut ovat olleet tutkimuksen keskiössä.

Mats Stjernberg (2019) tarkasteli maantieteen väitöstutkimuksessa koko Suomen 1960- ja 1970-luvuilla rakennettujen lähiöiden ominaispiirteitä sekä sosioekonomisia ja demografisia muutoksia vuosien 1990 ja 2010 välillä. Paikkatietopohjaisen lähestymistavan avulla Stjernberg ensin tunnisti ja laski Suomen lähiöt, ja sitten tarkasteli niiden kehitystä väestöltään kasvavilla, vakaila ja taantuvilla seuduilla. Stjernbergin mukaan lähiöiden sosioekonominen kehitys oli ollut epäedullista vuoden 1990 jälkeen ja niiden vetovoima oli heikentynyt tarkasteluajanjaksona. Lähiöitä oli kuitenkin paljon ja erilaisia, joten lähiöiden – samoin kuin niitä ympäröivien seutujen – kehityspotut vaihtelivat. Suomessa oli myös monia lähiöitä, joiden sosioekonominen asema oli hyvä. Yleisesti ottaen lähiöiden kehityksestä, sosioekonomisen aseman heikentymisestä ja demografisista muutoksista oli kuitenkin Stjernbergin mukaan syytä kantaa huolta.

Kotimaisen segregaatiotutkimuksen tapa lähinnä kuvailla segregaatiota on herättänyt kritiikkiä. *Mika Hyötyläinen* (2019) suomi yhteiskuntapolitiikan väitöskirjassaan, etenkin yhdessä siihen kuuluvassa artikkelissa (2016), suomalaista 2000-luvun segregaatiotutkimusta teorian köyhyydestä ja kehäpäätelmistä. Hyötyläinen väitti, että monet tutkimukset sisälsivät vahvoja oletuksia eriytymisestä itseään vahvistavana kehänä, asuinpreferenssien ja muutto-

liikkeen suoraviivaisista vaikutuksista ja naapurustoeffektistä ("köyhyyden kulttuurista") (ks. Hyötyläinen, 2016, runsain esimerkein). Hyötyläisen mukaan suuri puute oli, että tutkimukset eivät huomioineet eriarvoisuuden syntymekanismeja, mikä johti helposti moralisoivaan näkemykseen, jossa köyhiä syytettiin heidän omasta köyhyydestään. Segregaatio on kuitenkin seurausta eriarvoisista mahdollisuuksista tehdä asumisvalintoja; heikoimmassa asemassa olevat ihmiset joutuvat usein hyväksymään asunnon huonoimpana pidetystä osasta asuntokantaa. Hyötyläisen (2019) näkökulmasta varsinainen ongelma on pikemminkin elinmahdollisuuksiin liittyvä eriarvoisuus, ja siihen liittyen rakennetun ympäristön epätasainen kehitys, joka on johtanut ja johtaa edelleen epätasa-arvoiseen kaupunkirakenteeseen.

Rakennetun ympäristön kehityksen vaikutus asuntojen hintoihin ja alueiden sosioekonomisen statuksen dynamiikkaan oli aihe *Antti Kurvisen* (2018) kiinteistötalouden väitöskirjassa. Eriytymisprosessin kannalta keskeinen tulos oli, että se minkälaisia uusia asuntoja paikkatietoaineistosta eroteltuihin havaintoruutuihin oli rakennettu, oli yhteydessä niiden sosioekonomisen statuksen kehitykseen. Eroja oli sekä talotyypin että hallintasuhteiden (omistusasuminen, vuokra-asuminen vai ARA-vuokra-asuminen) välillä (Kurvinen, s. 31–35). Tutkimuksen analyysit koskivat pääkaupunkiseutua, Tampereä ja Turkuä.

Median lähiokuva

Median lähiokuva eli se, miten mediajulkisuus on eri aikoina merkityksellistännyt lähiön, on ollut toistaiseksi vain yhden väitöstyön (Roivainen, 1999) varsinainen aihe. Lisäksi aihetta on käsitelty toisen väitöskirjan yhdessä luvussa (Junnilainen, 2019), jota koskevat tulokset on nostettu myös tähän, vaikka väitöskirja esitellään yleisemmin vasta seuraavassa osiossa. Tutkimukset perustuvat diskurssien erotteluihin sanomalehtiaineistoista.

Irene Roivaisen (1999) sosiaalityön väitöskirjan tavoite oli lisätä ymmärrystä lähiön historiallisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti tuotetusta luonteesta. Aineistona käytettiin Helsingin Sanomien lähiöitä koskevia kirjoituksia vuosilta 1955–1993. Tulos oli, että lähiö oli kategorisoitunut pääasiassa ongelma-keskeisesti Helsingin Sanomien kirjoittelussa 1960-luvun lopulta alkaen. Sitä vanhemmissa kirjoituksissa (1955–1967) lähiö näyttäytyi "modernin, kaupunkimaisen elämäntavan lupauksena, uljaana uutena asumalähiönä" (Roivainen, s. 130). Tuosta vanhemmasta asumalähiökirjoittelusta Roivainen oli erottanut kolme kronologiseen tarkasteluun perustuvaa teemaa: "uusi integroituu vanhaan", "aluerakentaminen alkaa" ja "lähiö arkipäiväistyy". Myöhemmästä lähiökirjoittelusta Roivainen konstruoi kolme temaattista kokonaisuutta,

lähiön fyysisenä, sosiaalisena ja toiminnallisena kategoriana. Näiden kaikkien suhteen lähiö kategorisoitui ongelmaksi: se näyttäytyi rumasti rakennettuna, sosiaalisesti köyhänä ja toiminnallisesti virikkeettömänä. (Roivainen, s. 130–131.) Vasta 1990-luvun puolella ongelmakuvausten rinnalle oli ilmaantunut kirjoitustyyppi, jonka Roivainen nimesi kotiseutuistumisdiskurssiksi: ”Kotiseutuistaminen tuotti lähiöille niiden paikallisen identiteetin. Ne eivät enää olleet ’lähiöitä’, vaan asuinpaikkoja ja kaupunginosia, joilla oli nimi” (Roivainen, s. 109). Johtopäätöksensä Roivainen kuitenkin esitti, että mediajulkisuus oli kulttuurisesti syrjäyttämällä ”lähiöistänyt” lähiön, siis tehnyt siitä toiseuden paikan.

Sanomalehtien kirjoittelu ja mediadiskurssin ajallinen muutos oli yhden luvun aihe myös pääosin asukasnäkökulmaa analysoineessa *Lotta Junnilaisen* (2019) tutkimuksessa. Kahden suuren päivälehdien kirjoituksia vuosilta 1965–2016 analysoitiin kahden tutkimuksen kohteena olleen lähiön osalta. Junnilaisen kiinnostus media-aineistoa kohtaan oli herännyt, kun tutkittujen lähiöiden asukkaat viittasivat puheessaan toistuvasti median alueista luomaan kielteiseen kuvaan. (Junnilainen, s. 291–294.) Tulos oli, että alueita koskevat kirjoitukset käsitelivät niin puuttuvia palveluita kuin sosiaalisen elämän ongelmia. 1970-luvun kirjoituksissa nostettiin esiin esimerkiksi alimitoitettut koulut sekä päiväkotipaikkojen ja kouluikäisten toimintamahdollisuuksien puute. Artikkeleissa haastateltiin muun muassa asukkaita ja koulun edustajia. Asukkaat toivat lehtikirjoituksissa esiin tyytymättömyyttään palveluihin, esimerkiksi koulujen oloihin. Sosiaalinen elämä määrittyi sanomalehtiaineiston perusteella alueiden ongelmaksi 1970-luvulta alkaen. Junnilainen viittasi esimerkiksi asukkaiden epäsiisteydestä, vapaa-ajanviettomahdollisuuksien puutteesta ja nuorten päihdeongelmista kertoviin lehtikirjoituksiin. Ymmärrys lähiöistä työväenluokan alueina muuttui vuosien kuluessa käsitykseksi ongelmalähiöstä, kun alueiden puutteiden sijaan huomio kohdistui kirjoituksissa siihen, millaisia puutteita ja ongelmia alueiden asukkailla on. Toisaalta alueiden uutisoitiin 1980-luvulla rauhoittuneen, ja 1990-luvulta lähtien niiden kirjoitettiin olevan mainettaan parempia. (Junnilainen, s. 55–70.) Ongelmalähiön lisäksi kirjoituksissa rakennettiin kuvaa yhteisöllisestä kylästä ja nostettiin esiin myönteisiä asioita, mutta tarinoissa oli Junnilaisen (s. 69–70) mukaan kuitenkin usein ”jokin pieni mutta”, joka muistutti alueen ongelmista.

Elämä ja osallisuus lähiöissä

Yksi seuraus tieteellisessä ja julkisessa keskustelussa lähiöihin liitetyistä eriytymishuolista on ollut, että myös lähiöiden elämää sisältä päin analysoineet tutkimukset ovat valtaosin kohdistuneet tilastollisesti sosioekonomisesti

huono-osaisiksi tiedettyihin alueisiin, ja huomattava osa lisäksi niiden tavalla tai toisella haavoittuviksi miellettyihin asukkaisiin. Tutkimuskohde on ollut tietty lähiö tai lähiöt (Seppänen, 2001; Junnilainen, 2019), lähiöt aluetyyppinä (Kempainen, 2017) sekä sosiaalisina ryhminä työttömät (Vuolteenaho, 2001), vähävaraiset yksinhuoltajaäidit (Krok, 2009) ja nuoret (Ollila, 2008; Turtiainen, 2020). Useissa tutkimuksissa on oltu tietoisia lähiöiden ”kurjistumisdiskurssista” ja kriittisiä sitä kohtaan. Sitä vastaan on asetettu aktiivisina toimijoina eläkeläisiä (Wallin, 2019) ja maahanmuuttajayrittäjiä (Hewidy, 2022). Yhdessä tutkimuksessa lähiöitä käsiteltiin esikaupunkimaisena asumisena ilman minkäänlaista ongelmakemistystä (Virtanen, 2000).

Teeman tutkimusasetelmissa painottuu kvalitatiivinen tutkimusote (pl. Kempainen, 2017), jonka keskeisenä aineistona on etenkin haastattelut, mutta muutamat tutkimukset perustuvat myös kyselyaineistoihin (esim. Seppänen, 2001; Virtanen, 2000; Kempainen, 2017). Nuoria tutkineet ovat tuoneet esiin heidän omaa ääntään esimerkiksi ainekirjoituksin (Ollila, 2008; Turtiainen, 2020). Suuri osa tutkimuksista on monimenetelmäisiä vähintään siten, että asetelmaa pohjustetaan tilastoin.

Marjaana Seppänen (2001) tarkasteli sosiaalityön väitöskirjassaan alueellisen eriytymisen merkitystä ja roolia asukkaiden arkielämässä, asukkaiden näkökulmasta. Tutkimuksen kohde, Liipolan lähiö Lahdessa, oli valittu sen huonon maineen vuoksi. Tutkimuksessa selvitettiin, miten asukkaat käyttivät asuinaluettaan ja minkälaisena he sen kokivat sekä mihin asukkaiden sosiaaliset suhteet ja harrastukset sijoittuivat. Asuinalueen sosiaalinen merkitys määriteltiin tutkimuksessa osallisuudeksi tai osattomuudeksi paikasta tai sosiaalisista suhteista. (Seppänen, s. 62–65.) Suomalaisittain huono-osaisena pidetty lähiö ei kuitenkaan muistuttanut kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa kuvattuja syrjäytyneitä alueita. Laaja työttömyys näkyi toimeentulon niukkuutena, mutta myös vailla työtä olevat liipolalaiset arvostivat työntekoa. Katujuopottelu oli Liipolassa näkyvää, mutta asukkaat paheksuivat sitä, eikä Seppänen havainnut tutkimuksessaan merkkejä muidenkaan epäsosiaalisten roolimallien leviämisestä. Kyselyvastauksiin segregatiokehitys heijastui Seppäsen mukaan siten, että resurssivahvat asukkaat olivat alueeseen suhteellisesti tyytymättömämpiä ja periaatteessa halukkaita muuttamaan sieltä pois. Samaan aikaan suuri osa asukkaista oli tulevaisuuden suhteen toiveikkaita. He huomioivat esimerkiksi, että kaupunki oli kasvanut Liipolaa kohti ja palvelut sekä liikenneyhteydet olivat parantuneet. (Seppänen, s. 192–193.) Vaikka työttömyysluvut olivat pysyneet laman jälkeen korkeina ja alueen leimautuminen ulkopuolisten silmissä oli asukkaiden tiedossa, Seppänen (s. 193) ei havainnut ”vieraantumista paikasta”, eli sitä etteivät asukkaat

kokisi osallisuutta alueeseen, eikä ”paikallisen solidaarisuuden rapautumista”. Huolestuttavista kehityskuluistakin huolimatta asukkaat olivat tyytyväisiä asumiseensa ja arvostivat aluetta, esimerkiksi luonnonläheisyyttä, mutta myös hyviä yhteyksiä Lahden keskusta. Liipolalaiset pitivät yhteyttä naapureihinsa, mutta heidän sosiaaliset suhteensa eivät rajoittuneet tai edes painottuneet kaupunginosaan, eivät edes työttömien keskuudessa.

Huomattavasti uudempi *Lotta Junnilaisen* (2019) sosiologian väitöstutkimus tarkasteli sosiaalista elämää paikoissa, jotka oli alun perin rakennettu työväenluokkaisille perheille, mutta jotka olivat ”yhteiskunnallisten muutosten myötä muuttuneet eriarvoisuuden tiivistymiksi” (Junnilainen, s. 13). Analyysissä Junnilainen hyödynsi luokan käsitettä ja pyrki sen avulla ymmärtämään paremmin eriarvoisuuden muotoutumista, johon voi kuulua mahdollisuuksien epätasa-arvon lisäksi myös asuinpaikkaan liittyvä stigmatisaatio (Junnilainen, s. 41–43). 1980-luvun elämäntapatutkimuksen perinteeseen kiinnittyvä työ perustui etnografiseen tutkimukseen kahden suuren suomalaisen kaupunkikeskuksen ulkopuolella sijaitsevassa lähiössä. Junnilainen tarkasteli paikkoihin kiinnittyvää elämää sosiaalisina ja kulttuurisina käytäntöinä. Tavoitteena oli tarjota työkaluja, joiden avulla voi ymmärtää yhteisöllisyyttä ja sosiaalisen elämän rakentumista alueilla, joita leimaa eriarvoisuus. (Junnilainen, s. 10–15.) Heikkojen ja vahvojen siteiden lisäksi Junnilainen tunnisti tutkimuksessaan erityisiä sosiaalisten suhteiden muotoja, joihin eriarvoisuuden tiivistyminen heijastui. Tällaisia olivat muun muassa väliaikaiset siteet, jotka olivat selviytymisen kannalta tärkeitä, mutta kestoltaan lyhyitä, sekä fiktiiviset sukulaisuussuhteet ja toistuvat kohtaamiset esimerkiksi kaupassa tai asukastiloissa (Junnilainen, s. 273–274). Paikallisessa elämässä olivat läsnä paikkoihin kytkeytyvät ja moraaliset eronteot erilaisina pidettyjen sosiaalisten ryhmien kanssa omalla asuinalueella, mutta myös eronteot kuviteltuihin ”toisiin”, muualla asuviin. Yhtä lailla asukkailla oli kuvitelmia siitä, mitä muualla asuvat heistä ajattelivat. (Junnilainen, s. 275–276.) ”Lähiökylä” ei perustunut siihen, että kaikki asukkaat tuntevat toisensa, vaan urbaanin eriarvoisuuden oloissa muotoutuneelle ymmärrykselle lähiön asukkaiden välisestä samanarvoisuudesta (Junnilainen, s. 278–279). Yksi Junnilaisen tutkimuksen keskeisistä teemoista oli yhteisöllisyyden paradoksi. Sillä hän tarkoitti ulkopuolisten, usein kaupungin hallintoa edustavien tahojen tarvetta tehdä yhteisöllisempiä alueista, jotka asukkaiden mielestä olivat jo sitä. Paradoksi syntyi siitä, etteivät nämä ulkopuoliset tunnistanee lähiöiden sosiaaliin käytäntöihin kytkeytyvää yhteisöllisyyttä, eikä alueiden omaehtoinen yhteisöllisyys edustanut ulkopuolisten silmissä tavoiteltavaa yhteisöllisyyttä. (Junnilainen, s. 284–289.) ”Yhteisöllistäminen” näyttäytyikin Junnilaisen tutkimuksessa luokan

tekemisen mekanismina, kun ulkopuoliset tahot pyrkivät määrittelemään ”oikeanlaisen” yhteisöllisyyden.

Teemu Kemppaisen (2017) sosiologian väitöstutkimus tarkasteli sosiaalisen epäjärjestyksen havaintoja ja kokemista asukkaiden näkökulmasta erilaisilla asuinalueilla. Tutkimuksessa kysyttiin, eroavatko 1960- ja 1970-luvuilla rakennetut lähiöt muista asuinalueista sosiaalisen epäjärjestyksen suhteen ja selittääkö asuinalueen sosioekonominen huono-osaisuus mahdollisia eroja alueiden välillä (Kemppainen, s. 89.) Tulos oli, että sosiaalisen epäjärjestyksen taso oli Helsingin seudun lähiöissä hieman korkeampi kuin muilla kerrostaloalueilla, kun taas pientaloalueilla havaittiin vähiten sosiaalista epäjärjестystä. Lisäksi hän havaitsi, että sosioekonominen huono-osaisuus, järjestyshäiriöt, asuminen metro- tai juna-aseman läheisyydessä sekä kunnalliset vuokratilat altistavat turvattomuuden kokemiselle. Koko Suomen lähiöitä edustavaan otokseen perustuva havainto oli, että julkisen vuokra-asumisen osuuden kasvaessa myös kokemukset sosiaalisesta epäjärjестyкsestä lisääntyivät, minkä nähtiin tukevan sosiaalisen sekoittamisen politiikkaa (Kemppainen, s. 94). Pohdinnoissaan Kemppainen totesi, että lähiöiden tilanne näytti heikolta verrattuna sekä korkeamman statusarvon omaaviin pientaloalueisiin että kantakaupunkiin. Lähiöiden kehitys riippui kuitenkin hänen mukaansa laajemmista alueellisista kehityskuluista ja siksi sitä oli vaikea ennustaa. Lähiöt eivät näyttäneet yhtenäisenä ryhmänä, vaan moninaisina. (Kemppainen, s. 93–94.)

Jani Vuolteenahon (2001) maantieteen väitöskirjassa, jonka aihe olivat oululaisten työttömien tilalliset käytännöt, stereotypia lähiöstä erityisenä syrjäytymisen paikkana oli yksi käsitelty tilallinen teema. Vuolteenaho (s. 50) otti kuitenkin etäisyyttä lähtökohtaan, ”suomalaisen betonilähiön kurjistumistarinaan”. Vuolteenahon (s. 51) mukaan ajatus ”työttömien lähiöstä” oli palvellut lama-Suomessa kulttuurisena pikakirjoituksena, syrjäytymisen tilarepresentaationa, jonka kautta laajemmalle ongelmalle oli annettu tunnistettavan toiseuden kasvot. Kuten Seppänen (2001) havaitsi Liipolassa, Vuolteenahon tulokset osoittivat, ettei välitön elinympäristö, ainakaan yksinomaan, jäsentänyt työttömien arkea, vaan heidän arjelleen merkitykselliset asiat ja käytännöt pakenivat ”kaupunginosajakojen ja -stereotyyppien tuolle puolen”, eikä kotilähiö näyttänyt työttömyystarinoissa muusta kaupungista tai maailmanmenosta eristettynä (Vuolteenaho, s. 70).

Suvi Krokin (2009) sosiaaliryön väitöskirja kohdistui lähiössä asuvien vähävaraisten yksinhuoltajaäitien kokemuksiin arjesta. Tutkimusta motivoi, että nuo piirteet määritellään ”usein hallinnon ja järjestelmän näkökulmasta” ja ulkoapäin määriteltyinä ne näyttävät ”usein ongelmina” (Krok, s. 32). Krok

tarkasteli naisten arjen kokemusta viiden eri teeman avulla, jotka olivat äitiys, yksinhuoltajuus, köyhyys, asiakkuus ja lähiö. Krok nosti tutkimuksessaan esiin sekä naisten yhteisiä että heidän omista henkilöhistorioistaan nousevia yksilöllisiä tapoja merkityksellistää asioita. Esimerkiksi tutkimukseen osallistuneilla yleinen ”oleminen palkkatöiden ulkopuolella ei merkityksellisty marginaalissa olemiseksi vaan hyväksi äitiydeksi” (Krok, s. 192). Lähiö näyttäytyi naisten käsityksissä monenlaisena ja esimerkiksi se, missä määrin tutkitut identifioituivat lähiöläisiksi vaihteli, samoin kuin halukkuus sitoutua paikallisyhteisöön (Krok, s. 165–174). Yhteistä kuitenkin oli, ettei lähiöasuminen merkityksellistynyt osattomuuden kokemukseksi. Keskeistä oli koti ja kotiäitiys, mikä määritteli myös suhdetta lähiöasumiseen. (Krok, s. 175.)

Anne Ollilan (2008) yhteiskuntatieteiden alan väitöskirjan aiheena oli yhdeksäsluokkalaisten nuorten tulevaisuuskuvat Lapissa ja Itä-Helsingin sosioekonomisesti heikko-osaisilla asuinalueilla. Ollilan (s. 13) näkemyksen mukaan heikko-osaisessa lähiössä tai tyhjenevällä kotipaikkakunnalla asuvalle nuorelle keskustelu yhteiskunnan eriytymisestä ja polarisaatiosta on konkreettisesti läsnä. ”Marginaalipositio” tuleekin uudelleen tuotetuksi myös nuorten omassa kerronnassa (Ollila, s. 196). Ollilan (s. 197) mukaan ”sen enempää Kittilä, Kemijärvi kuin Itä-Helsinkikään eivät näyttäydy hyvän elämän mahdollisuuden kannalta ideaalisina paikkoina, mutta eivät aivan mahdottominakaan”. Sen sijaan ”menestys kiinnittyy lähtemiseen” molemmissa, toisin sanoen ”muuttopuhe mahdollistaa oman tulevaisuuskuvan irrottamisen ja etäännyttämisen alueesta” (Ollila, s. 203).

Pirjo Turtiainen (2020) tutki sosiologian alan väitöskirjassa yhdeksäsluokkalaisten nuorten hyvinvointikäsitteitä ja hyvinvoinnin reunaehtoja sekä miten nuoret näkevät tulevaisuutensa. Tutkimus kohdistui kolmeen sosioekonomiselta rakenteeltaan erityyppiseen kantakaupungin ulkopuoliseen kerrostaloalueeseen 2000-luvun alun Helsingissä. Nuorten kuvauksissa asuinalueet näyttäytyivät sekä keskenään erilaisina että sisäisesti eriytyneinä. Resursseiltaan vahvalla alueella nuoret kirjoittivat omasta asuinalueestaan positiivisempaan sävyyn kuin kahdella muulla alueella, eikä sosiaaliin ongelmiin viitattu samaan tapaan kuin resurssiltaan heikolla ja keskiverolla alueella, jotka näyttäytyivät myös sisäisesti heterogeenisempina kuin vahva alue. (Turtiainen, s. 76–78.) Yksikään alue ei kuitenkaan vaikuttanut jäävän jälkeen muiden alueiden kehityksestä kaikilta osin (Turtiainen, s. 96). Eroista huolimatta nuorten käsitykset hyvinvoinnista, hyvästä elämästä ja hyvästä asuinympäristöstä olivat samankaltaisia kaikilla alueilla. Nuoret myös uskoivat omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa, arki näyttäytyi monipaikkaisena ja kaupungin mahdollisuudet vaikuttivat olevan nuorten ulottuvilla kaikilla alu-

eilla. Nuorten asuinaluekuvaukset sekä käsitykset hyvinvoinnista ja omista mahdollisuuksistaan maalasivat kuvaa maltillisesta erilaistumisesta, mutta segregatio näyttöytyi tulevaisuuden uhkana.

Pohdinnat kaupunkeihin perinteisesti liitettyjen sosiaalisten ongelmien siirtymisestä ajatuksellisesti yhä enemmän lähiöihin oli yksi aihe *Tuula Helneen* (2002) sosiaalipolitiikan väitöskirjassa syrjäytymisen diskursiivisesta tuottamisesta. Helne muistutti, että vaikka Suomessa syrjäytyminen on yleensä ymmärretty sosiaalisesti huono-osaisuudeksi, se on myös spatiaalinen ja symbolinen käsite. Helne (s. 173) arvioi, että ”lähiöasumiseen liittyy leimaavaa symboliikkaa, joka kyllä perustuu aitoihinkin spatiaaliin ja sosiaalisiin eroihin, mutta on vahvempaa kuin oikeastaan olisi aihetta”. Syrjäytymispuheella kuitenkin tehdään symbolisia eroja, joiden vaikutukset ihmisten elämään ovat leimaavuudessaan konkreettisia (Helne, s. 173).

Anna-Leena Riitaajan (2013) kasvatustieteen väitöskirja pureutui kriittisesti toiseuttamisen prosesseihin peruskoulujen opetussuunnitelmassa ja kahdessa helsinkiläisessä alakoulussa, joista toinen sijaitsi lähiössä. Riitaaja havaitsi, että oppilaita koskevat erot järjestyivät opetussuunnitelmassa ja koulun diskursiivisissa käytännöissä normaalin ja epänormaalin väliselle jatkumolle. Normaaliksi yksilöiksi tuotettiin valkoihoinen suomalainen, suomenkielinen, keskiluokkainen, kahden vanhemman heteroperheessä asuva, sekulaari luterilainen sekä normaalille oppilaille asetettujen tavoitteiden mukaan etenevä ja käyttäytyvä, tytöksi tai pojaksi nimetty oppilas. Normaalialla tosin ei yleensä eksplisiittisesti nimetty, vaan se tuli tuotetuksi epänormaalin kautta. (Riitaaja, s. 349–350.) Koulujen diskursiivisissa käytännöissä tuotettiin myös lähiöoppilain ja lähiövanhemman konstruktioita. Tällainen oppilas tai vanhempi oli ei-keskiluokkainen ja usein myös ei-valkoihoinen ja katsomukseltaan ei-moderni. Oletuksien taustalla olivat tilastolliset erot alueiden väestöprofiilissa, jotka tulivat tulkituiksi ennustuksiksi siitä mitä jokin on (Riitaaja, s. 274–277). Oleellista ei ollut lopulta alue, vaan juuri asukkaisiin liitetyt erottelut ja mielikuvat. Koulun tehtävänä oli muiden yhteiskunnallisten toimijoiden ohella löytää keinoja, joiden avulla lähiöoppilas ”pelastetaan” kansalaisuuteen ja ”parempaan elämään” (Riitaaja, s. 361). Riitaaja arvioi tutkimuskoulujensa toimintakulttuurin rakentuneen sen pohjalle, katsottiinko koulussa opiskelevan lähiöoppilaita vai ei. Lähiössä sijaitsevan koulun tehtävänä pidettiin korjaavien toimenpiteiden kehittämistä, kun taas valkoisen ja keskiluokkaisen asuinalueen koulussa lähtökohtana oli oppilaiden taitojen kehittäminen edelleen ja vastaaminen vanhempien odotuksiin. (Riitaaja, s. 361.) Mikäli oppilas ei käyttäytynyt pessimististen odotusten mukaisesti, hän lakkasi olemasta

”lähiöoppilas”, minkä vuoksi kyseiseen ryhmään kategorisoidut eivät koskaan olleet menestyjien joukossa (Riitaoja, s. 288).

Tyystin toisenlaista lähestymistapaa edusti *Anne Virtasen* (2000) maantieteen väitös. Virtanen (s. 87) tutki elettyä ja koettua kaupunkia ”fyysisen ympäristön ja mielenmaisemien kokonaisuutena” neljässä eri aikoina rakennetussa ja maineeltaan erilaisessa turkulaisessa lähiössä (Vasaramäki, Uittamo, Varissuo ja Majakkaranta). Tutkimuksessa näitä alueita käsiteltiin esimerkkeinä esikaupunkimaisesta asumisesta (Virtanen, s. 43), kehystämättä analyysiä juuri lainkaan lähiötutkimuksella ja olettamatta alueisiin liittyviä ongelmia. Myös Virtasen (s. 197) tutkimuksen keskeisiin tuloksiin kuului, että lähiöiden asukkaiden kaupunki tai tulkinnat siitä eivät rajoitu välittömään elinympäristöön, vaan ”kaupunkeja eletään, tulkitaan ja koetaan laajempina kokonaisuuksina”. Virtanen (s. 197–198) kuitenkin tulkitsee, että asuinpaikan olemuksella on keskeinen merkitys paikkatulkinnessa. Samojen alueiden asukkaat jakoivat monia merkityksiä alueistaan. Näissä liikuttiin, ainakin tulkinnallisesti, varsin ylätasolla, kun piirteitä olivat mm. meren- tai luonnonläheisyys, rakennuskannan piirteet, rauhallisuus, hyvät tai huonot palvelut tai liikenneyhdytydet – vaihtelevin yhdistelmin. Alueittain jaetut kehittämissuhteet taas koskivat rauhattomuuden poistamista, rakennetun ympäristön värikyyden tai kasvillisuuden lisäämistä, rakennetun luonnon kehittämistä tai palveluiden parantamista – jälleen vaihtelevin yhdistelmin (Virtanen, s. 201–202). Virtasen (s. 198) mukaan paikkatulkinnoja ja -puheita ohjasivat nimenomaan sijaintipaikan ominaisuudet, eivät alueen asukkaiden sosiaalisten taustojen erot. Omien kokemusten lisäksi merkityksellistämiseen vaikuttivat kuitenkin myös median välittämä ja toisilta kuultu tieto, tilan ”opitut merkitykset” tai ”näkemisen tavat” (Virtanen, s. 199). Tässä mielessä kaupunki kokonaisuudessaan tai sen yksittäiset paikat, kuten erilaiset lähiöt, ei ollut vain ”olemisen ja toimimisen kenttä”, vaan myös ”symbolimerkityksillä ladattua ympäristöä ja tuntemusten rakennetta” (Virtanen, s. 199).

Antti Wallinin (2019) sosiologian väitöskirja keskittyi tutkimaan eläkeläisten sosiaalisen toiminnan merkitystä kaupunkitilan tuottamisessa, minkä pohjana toimi lefebvreläinen näkemys ihmislähtöisen ja eletyn toiminnan tärkeydestä. Yksi tarkastelluista kaupunkitilan tasoista oli asuinalue, täsmällisemmin 1970-luvulla rakennettu Porin Sampolan lähiö, jossa ikääntyvien osuus väestöstä oli huomattavan suuri. Tutkimuksessa korostui asukkaiden, etenkin tutkittujen eläkeläisnaisten aktiivinen toimijuus. Heidän tilalliset käytäntönsä ja kollektiivinen toimintansa johtivat tilan haltuunottoon, minkä seurauksena Sampolan eläkeläisnaiset kokivat lähiön palvelevan erityisen hyvin juuri heitä. Asukaslähtöisellä kollektiivisella toiminnalla palveluiden

säilyttämiseksi ja sosiaalisten häiriöiden rajoittamiseksi oli huomattava vaikutus koettuun yhteenkuuluvuuteen ja turvallisuuden tunteeseen.

Aktiivisen toimijuuden ja rajoittavan toimintaympäristön ristiriitaan puolestaan pureutui *Hossam Hewidyn* (2022) yhdyskuntasuunnittelun väitöstudium maahanmuuttajataustaisista yrittäjistä uusina paikantekijöinä. Tutkimuskohde oli tiettyjen lähiöostareiden ja -keskusten (esim. Kontula, Malmi ja Puhos) elävöityminen uudenlaisina kulutuksen ja sosiaalisuuden ympäristöinä. Hewidyn tutkimuksissa lähiö oli paikka, johon oli syntynyt uutta monikulttuurista sosiaalista elämää. Se oli elävöittänyt niiden julkisia tiloja tavalla, joka oli rikastanut palveluiden tarjontaa ja elämisympäristöjä koko kaupunkiseudulla. Hewidyn mukaan lähiöiden monikulttuurisuuteen oli suhtauduttu Helsingin kaupunkisuunnittelussa kuitenkin lähinnä etnisen eriytymisen ongelmana. Lähestymistavasta oli seurannut, ettei kaupunkiuudistuksen suunnittelussa osattu tunnistaa monikulttuurisuuden positiivisia vaikutuksia elävöitymiseen, eikä maahanmuuttajayrittäjiä osallistettu kaupungin yleisten periaatteiden mukaisesti. Helsingin hallinto ei kuitenkaan näyttäytynyt tutkimuksessa monoliittina: siinä missä kaupunkisuunnittelua vaivasi mahdollisuuksien hahmottamattomuus ja demokratiavaje, Helsingin matkailumarkkinointi oli innokkaasti nostanut kohdealueiden tunnettuutta.

Johtopäätökset ja keskustelu

Katsauksessamme olemme läpikäyneet suomalaista lähiötutkimusta viimeisen neljänkymmenen vuoden ajalta väitöskirjojen kautta. Lähiö on näyttäytynyt niissä historiallisten ja yhteiskunnallisten kehityskulkujen muovaamana, rakennettuna tai toiminnallisena ympäristönä, osana kaupunkirakennetta ja usein myös sosiaalisena verkostona. Lähiöitä on lähestytty niiden väestön sosioekonomisen rakenteen kautta, omakohtaisesti koettuna ja elettyinä, tai ulkopuolisten muodostamana kuvana. Katsauksessa esitellyssä jaossa neljään temaattiseen ryhmään on jonkin verran sukulaisuutta Roivaisen (1999) ”lähiötutkimuksen aaltojen” kanssa. Temaattisissa ryhmissä tutkimuksia on kuitenkin ilmestynyt myös limittäin, ei vain toinen toistaan seuraavina aaltoina.

Historiallisissa tutkimuksissa lähiöiden tarkastelu on kytkeytynyt ilmiönä etenkin rakennemuutokseen, suureen maaltamuuttoon ja kaupungistumiseen. Tutkimuksellinen huomio on kiinnittynyt niin suunnitteluperiaatteisiin ja rakentamiskäytäntöihin kuin myös lähiöiden sosiaaliseen elämään ja elämäntapojen muutoksiin uudenlaisessa asuinympäristössä (Hurme, 1991; Hankonen, 1994; Saarikangas, 2002; Kortteinen, 1982). Suunnitteluperiaatteiltaan suomalainen lähiö näyttäytyi kansainvälisten kaupunkisuunnitteluihanteiden kotimaisena sovelluksena (Hurme, 1991) ja toteutustavaltaan suurtuotanto-orga-

nisaation omiin tarpeisiinsa kehittämän suunnittelujärjestelmän tuloksena (Hankonen, 1994). Lähiöistyminen oli paitsi seurausta yhteiskunnan rakenne-
muutoksesta, mutta myös sen edellytys (Hankonen, 1994). Lähiöt modernisoivat
kaupunkitilan, vaikkakin hajakeskittyneesti, ja merkitsivät yleistä asuinolo-
suhteiden parantumista (Saarikangas, 2002). Elämäntavallisesti lähiö näyttäytyi
työläisyhdyskuntana, jossa elettiin perhekeskeistä ja privatisoitunutta elämää
toiminnallisesti köyhässä ympäristössä (Kortteinen, 1982). Hiljalleen lähiöistä
kehkeytyi yhdenlaisia urbaaneja kotiseutuja muiden joukossa (Roivainen, 1999;
Saarikangas, 2007). Näissä tutkimuksissa lähiöitä on käsitelty oman aikansa
tuotteina, huomioiden ne rakenteelliset tekijät, mukaan lukien kulttuuriset
murrokset, jotka ovat vaikuttaneet siihen minkälaisiksi lähiöt ovat kehitty-
neet ja minkälaisina ne on koettu.

2000-luvun sosiaalitieteellisissä ja maantieteellisissä tutkimuksissa lähi-
öitä on tarkasteltu leimallisesti alueellisen erilaistumisen ja huono-osaisuu-
den näkökulmista. Tutkimuksia on sävyttänyt huoli segregatiosta, jonka on
todettu ja pelätty voimistuvan. Huomio on kohdistettu yhtäältä alueellisen
ja etnisen eriytymisen prosesseihin, dynamiikkaan ja seurauksiin (Vaattovaara,
1998, Vilkama, 2011; Dhalmann, 2011; Bernelius, 2013; Stjernberg, 2019) ja toisaalta asukka-
iden kokemuksiin elämästä sosioekonomisin indikaattorein huono-osaisissa
lähiöissä (Seppänen, 2001; Vuolteenaho, 2001; Junnilainen, 2019). Näiden tutkimusten
ajallinen referenssi on tavanomaisesti 1990-luvun lama ja sitä seuranneet
nousukaudet, joiden aikana alueelliset erot ovat voimistuneet (esim. Stjernberg,
2017; Kortteinen & Vaattovaara, 2015; Kurvinen, 2018). Samalla ajanjaksolla myös ulko-
maalaistaustaisen väestön määrä on kasvanut. Maahanmuuttajakeskittymät
(ja ns. integraatiokysymykset) paikantuvat usein lähiöihin – mitä on lähestytty
sekä muuttoliikkeen (Vilkama, 2011) että maahanmuuttajien asumispreferenssien
(Dhalmann, 2011) näkökulmista. Erityisesti 2010-luvulta alkaen tutkimukselli-
nen mielenkiinto on kohdistunut myös koulujen oppilaiksi valikoitumisen
ja asuinalueiden eriytymisen vastavuoroiseen prosessiin, jonka haasteet pai-
kantuvat sosioekonomiselta rakenteeltaan heikoimmille alueille, (tiettyihin)
lähiöihin (Bernelius, 2013).

Sosiaalinen strafikaatio ja sen jonkinasteinen tilallistuminen, asuinaluei-
den erilaistuminen, on yksi kaupunkikehityksen peruspiirre. On enemmän ja
vähemmän haluttuja asuinalueita, joista ensimmäisiin vain resurssivauraat
kykenevät hakeutumaan ja vain jälkimmäiset ovat resurssiköyhien ulottu-
villa. Väliin jää tyypillisesti tukku alueita tältä väliltä – ja erilaisen tarjonnan,
erilaisten tukien sekä erilaisten valintoja ohjaavien mieltymysten sekoittava
vaikutus. Poliittisesti kiinnostus asuinalueiden eriytymiseen on kohdistu-
nut liki aina vain köyhyyden liiallisena pidettyyn keskittymiseen ja sen vai-

kutuksiin. Toisen maailmansodan jälkeen suomalaisessa yhteiskunnassa vallinneena ihanteena voi pitää, ettei absoluuttisesti huonoja alueita olisi lainkaan (ks. Allardt, 1992, s. 58).

Alueellisen erilaistumisen ja segregaaation tutkimus on eräänlaista kaupunkien kehityksen perustutkimusta. Toistuva ja spekuloiiva huolipuhe yhdistettynä kartografisiin esityksiin voi kuitenkin itsekin aiheuttaa alueiden stigmatisaatiota. Jos huono-osaisuutta kartoitetaan, sen luokitteluun käytettyjä muuttujia on tarpeen pohtia huolellisesti. Lisäksi olisi arvokasta kohdistaa asuinalueiden erilaistumisen tutkimusta rakenteellisiin syihin: miksi kaupungit kehittyvät kuten kehittyvät (Hyötyläinen, 2019). Esimerkiksi miten sosiaalinen stratifikaatio muuttuu ja heijastuu erilaisten kotitalouksien asuntomarkkina-asemaan, ja lopulta asuinalueiden erilaistumiseen ja eriytymiseen; tai minkälaista kaupunkia eri aikoina on rakennettu tai korjattu (tai oltu niin tekemättä) (vrt. Kurvinen, 2018), ja miten nämä seikat liittyvät yhteen.

Tutkimukset eivät argumentoi sen puolesta, että kokonainen kaupunginosa olisi nyky-Suomessa alueellistuneiden ongelmien oikea tilallinen jäsenyys tai yksikkö. Asukkaiden kokemuksiin ja käsityksiin perustuvat tutkimukset ovat torjuneet ajatukset köyhyyden kulttuurista tai irtautumisesta tavanomaisista ihanteista tai mahdollisuuksista erillisiksi saarekkeiksi (esim. Seppänen, 2001; Vuolteenaho, 2001). Osa on löytänyt sosioekonomisesti heikompien alueiden sosiaalisista käytännöistä vapauttavaa tuomitsemattomuutta ja toivoa (esim. Junnilainen, 2020) tai neutraalia erilaistumista (Wallin, 2019). Ei ole myöskään epätavallista, että tutkimus on lähtenyt hypoteettisesta ongelmasta, kuten sosiaalisten verkostojen puuttumisesta (Kortteinen, 1982) tai kantaväestön muutto- liikkeestä ”pakona” (Vilkama, 2011), mutta tulokset eivät ole tukeneet näkemystä tai ovat osoittaneet sen liian yksinkertaiseksi. Osa väitöskirjoista on myös suhtautunut kriittisesti huolidiskurssin yleisluonteiseen paikantamiseen lähioon (Vuolteenaho, 2001; Helne, 2000; Hyötyläinen, 2019) tai ottanut siitä etäisyyttä, pyrkien tuomaan toisen näkökulman (Virtanen, 2000; Wallin, 2019; Turtiainen, 2020).

Ehdotamme yleisluontoisen huolipuheen sijaan keskustelua alueiden, lähiöiden ja ei-lähiöiden – todennäköisesti vaihtelevista – täsmällisistä ongelmista ja mahdollisuuksista, sekä keinoista puuttua juuri niihin (mukaan lukien rakenteellisiin syihin). Tämä keskustelu voisi myös koskea sitä, missä määrin ilmiöt ovat tai eivät ole tilallisia, mikä on niiden relevantti mittakaava, ja ovatko ne ylipäätään lähiöspesifejä tai -tyypillisiä, eli onko ilmiön lähtökohtainen paikantaminen lähioon perusteltua. Esimerkiksi Pirjo Turtiaisen (2020) kolmea erityyppistä kantakaupungin ulkopuolista kerrostaloaluetta tarkastelleessa tutkimuksessa asuinalueella tai -ympäristöllä ei ollut juuri vaikutusta nuorten hyvinvointikäsitteisiin. Toki ”lähiö” voi olla myös diskur-

siivinen toiseuttamisen kategoria ilman suoranaista tilallista vastetta (Roivainen, 1999; Riitaoja, 2013). Huolien ohella olisi hyvä keskustella myös alueiden arvoista, esimerkiksi lähiluonnon tai uudistuvien kulttuuriympäristöjen merkityksestä. Elinympäristön suhteen järjellinen tavoite on edelleen – Allardtin (1992, s. 58) kiteytystä mukaillen – hyvän tason toteutuminen kaikkialla: jos siinä on puutteita, nekin lienevät täsmennettävissä.

Vanhempaa ja uudempaa lähiötutkimusta yhdistäviä teemoja ovat sosiaaliset verkostot, yhteisöllisyyden muodot ja osallisuus. Ilmiön jäsentäminen ja käsittely ovat muuttuneet vuosikymmenten saatossa. Jos varhainen keskustelu ja tutkimus nostivat esiin huolen sosiaalisten verkostojen puuttumisesta uudessa ympäristössä (Kortteinen, 1982), niin uusi tutkimus painottaa, ettei omaehtoista yhteisöllisyyttä välttämättä tunnusteta ja tunnusteta (Junnilainen, 2019; Asikainen, 2014; Hewidy, 2022). Tuore esimerkki on kaupunkisuunnittelun ja -kehittämisen sokeus monikulttuurisissa ostos- ja lähiökeskuksissa syntyneelle elävälle julkiselle tilalle (Hewidy, 2022). On myös todennettu, että lähiöiden(kin) asukkaiden sosiaaliset verkostot ovat sekä paikallisia että ei-paikallisia (Seppänen, 2001; Vuolteenaho, 2001; Dhalmann, 2011). Asukkaiden on myös havaittu viihtyvän lähiöissä ja arvostavan niitä, erityisesti niiden luonnonläheisyyttä (esim. Seppänen, 2001; Asikainen, 2014).

Katsaus paljasti myös minkälaista lähiötutkimusta Suomessa ei ole tehty – ainakaan väitöskirjoissa. Harvinaisia ovat tutkimukset, jotka lähestyvät lähiöitä uusien mahdollisuuksien näkökulmasta. Tässä katsauksessa niitä oli kolme: Asikainen (2014) tarkasteli uuden(tyyppisen) luonnon luomista asuinalueiden kehittämisessä, Wallin (2019) lähestyi lähiötä ikääntyvien itselleen sopivaksi luomana tilana, ja Hewidy (2022) tutki monikulttuurisuuden ja paikan tekemisen risteämistä. Ällistyttävästi – ainakin tästä otoksesta – puuttuivat myös tutkimukset, joissa olisi tarkasteltu erilaisten lähiöihin paikannettujen sosiaalisten ongelmien ratkaisumahdollisuuksia ulkomaisia lähiöuudistuksia koskevien esimerkkien valossa. Kolmas liki puuttuva tyyppi ovat tutkimukset, jotka kohdistuisivat lähiöiden heterogeenisyyteen (mukaan lukien hyväosaisuuteen, ei vain huono-osaisuuteen) tai vertailisivat monentyyppisiä lähiöitä. Ainoa esimerkki tästä oli Anne Virtasen (2000) tutkimus, jossa useita erilaisia turkulaisia lähiöitä tarkasteltiin korostetun neutraalisti esikaupunkeina. Laajoja aineistoja käyttäneet tutkimukset ovat tuoneet ilmi lähiöiden moninaisuuden (Kemppainen, 2017; Stjernberg, 2019), mutta se näkyy kovin vähän siinä, minkälaisia lähiöitä on tutkittu ja miten. Vaikuttaa pikemminkin siltä, että lähiöille on sosiaali- ja maantieteellisten tutkimuksienkin diskurssissa varattu oma erityinen paikkansa marginaalissa ja huono-osaisuuden paikkoina, joista ne eivät asetu luontevaksi osaksi kau-

punkia ja kaupunkielämää. Tutkimuksilta toivoisikin lisää tarkkuutta yleistyksen suhteen. Neljäs hämmäntävä puute on, etteivät tutkimukset ole juuri huomioineet lähiöiden muuttuvaa asemaa kaupunkirakenteessa. Esimerkiksi kaupunkien raideliikenneinvestoinnit ja niitä seuraavat kaupalliset ja julkiset kehityshankkeet voivat muuttaa alueiden profiilia ja niistä muodostettavia mielikuvia huomattavasti. Aineiston rajaaminen toisin, esimerkiksi sisällyttämällä suunnitteluorientoituneet selvitykset, todennäköisesti vaikuttaisi näihin päätelmiin suomalaisen lähiötutkimuksen kattavuudesta tai aukoista.

Yhteiskunnallisten epäkohtien tunnistamisen ja erittelyn tavoite on yhteiskuntatieteisiin ja soveltavaan tutkimukseen jossain määrin sisäänkirjoitettua, mutta kotimaisessa lähiötutkimuksessa sitä voi pitää jopa liian vallitsevana ja vahvana näkökulmana. Sosiaalitieteellisissä ja maantieteellisissä tutkimuksissa lähiöitä on lähestytty toistuvasti tavalla tai toisella potentiaalisesti ongelmallisina paikkoina. Jos Roivaisen (1999) tulkinnan mukaan media on ”lähiöistänyt” eli toiseuttanut lähiön, niin tutkimuskin on kantanut kortensa kekoon näillä aihe- ja näkökulmavalinnoilla. On todennäköistä, että se on ohjannut ja rajoittanut ajattelua lähiöiden tilanteesta ja kehitysmahdollisuuksista: ongelmalähtöinen tutkimus on ruokkinut ja painottanut ongelmalähtöistä keskustelua.

Kirjallisuus

- Allardt, E.** (1992). Helsinki sosiaalisena yhteisönä. Teoksessa A. Karisto & E. Holstila (toim.), *Helsinki avoin kaupunki*, 43–58. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Asikainen, E.** (2014). *Luontopolitiikkaa lähiöissä: lähiöluonnon muotoutuminen Tampereen Hervannassa ja Vuoreksessa* [väitöskirja, Tampereen yliopisto]. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9623-3>
- Bernelius, V.** (2013). Eriytyvät kaupunkikoulut. *Helsingin peruskoulujen oppilaspohjan erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-272-530-1>
- Bernelius, V., Huilla, H. & Ramos Lobato, I.** (2021). 'Notorious schools' in 'notorious places'? Exploring the connectedness of urban and educational segregation. *Social Inclusion*, 9(2), 154–165. <https://doi.org/10.17645/si.v9i2.3838>
- Bernelius, V. & Vilkkama, K.** (2019). Pupils on the move: School catchment area segregation and residential mobility of urban families. *Urban Studies*, 56(15), 3095–3116. <https://doi.org/10.1177/0042098019848999>
- Dhalmann, H.** (2011). *Yhden uhka, toisen toive? – somalien ja venäläisten asumistoiveet etnisen segregatiiokehityksen valossa* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6906-2>
- Hankonen, J.** (1994). *Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta: suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuuntoalueiden rakentumisessa 1960-luvulla* [väitöskirja, Tampereen teknillinen korkeakoulu]. Espoo & Helsinki: Otatieto & Gaudeamus.
- Helne, T.** (2002). *Syrjäytymisen yhteiskunta* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Stakes, tutkimuksia 123.

- Helve, H.** (1987). *Nuorten maailmankuva. Seurantatutkimus pääkaupunkiseudun erään lähiön nuorista* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Kansalaiskasvatuksen keskus ry, Tutkimuksia ja selvityksiä 1/87.
- Hewidy, H.** (2022). *The hidden city of immigrants in Helsinki's urban leftovers – The homogenization of the city and the lost diversity* [väitöskirja, Aalto-yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-64-0838-5>
- Hirvensalo, V.** (2006). *Modernin kaupungin luonto muutoksessa – kahdeksan esimerkkiä suomalaisesta asuinaluesuunnittelusta* [väitöskirja, Turun yliopisto]. Turun yliopiston julkaisuja C 245.
- Hurme, R.** (1991). *Suomalainen lähiö Tapiolasta Pihlajamäkeen* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Helsinki: Suomen Tiedeseura.
- Hyötyläinen, M.** (2016). Poverty of theory in Finnish segregation research. *Sociologia*, 53(2), 105–121. <https://journal.fi/sociologia/article/view/124238>
- Hyötyläinen, M.** (2019). *Divided by Policy: Urban Inequality in Finland* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3376-2>
- Ilmonen, M.** (2016). Mikä on lähiö? Teoksessa M. Norvasuo (toim.) *Lähiö ja kaupunki – asuinalueen rajat muutoksessa*, 101–117. Aalto-yliopiston julkaisusarja TT 3.
- Junnilainen, L.** (2019). *Lähiökylä. Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Tampere: Vastapaino.
- Kempainen, T.** (2017). *Disorder and Insecurity in a Residential Context. A Study on Finnish Suburban Housing Estates Built in the 1960s and 1970s* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-331-286-9>
- Kortteinen, Matti** (1982): *Lähiö*. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava.
- Kortteinen, M. & Vaattovaara, M.** (2015). Segregaation aika. *Yhteiskuntapolitiikka*, 80(6), 562–574.
- Kosunen, H.** (2021). *Urban Planning Approaches for Low-Growth Contexts: A Case-Study on the Development of Existing Built Environment in Finnish Suburbs* [väitöskirja, Oulun yliopisto]. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526231273>
- Krok, S.** (2009). *Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä - yksinhuoltajia marginaalissa* [väitöskirja, Tampereen yliopisto]. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7783-6>
- Kurvinen, A.** (2018). *Real Estate Development Externalities: Impacts on Housing Prices and Socio-Economic Segregation* [väitöskirja, Tampereen teknillinen yliopisto]. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-15-4153-7>
- Lankinen, M.** (1994). Taantuvatko lähiöt? Pääkaupunkiseudun kerrostalolähiöt sosiaalisen segregaation valossa. *Ympäristöministeriön julkaisuja* 3.
- Lankinen, M.** (1997). Asumisen ja segregaation tila ja kehityssuunnat. Teoksessa K. Taipale & H. Schulman (toim.), *Koti Helsingissä. Urbaanin asumisen tulevaisuus*, 171–197. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Ollila, A. K.** (2008). *Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit* [väitöskirja, Lapin yliopisto]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-20115251134>
- Piirainen, T.** (1993). *Vuokra-asuminen ja sosiaaliset ongelmat* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. STAKES, tutkimuksia 24.
- Rasinkangas, J.** (2013). *Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä* [väitöskirja, Turun yliopisto]. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-5889-51-2>
- Riitaoja, A.-L.** (2013). *Toiseuksien rakentuminen koulussa. Tutkimus opetussuunnitelmista ja kahden helsinkiläisen alakoulun arjesta* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7876-7>
- Roivainen, I.** (1999). *Sokeripala metsän keskellä: lähiö sanomalehden konstruktiona* [väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1999:2.
- Ronkainen, S., Suikkanen, A. & Kunnari, M.** (2014). Tieteellinen tieto ja tutkimuksen yhteiskunnallinen tehtävä. Teoksessa R. Muhonen & H-M. Puuska, (toim.), *Tutkimuksen kansallinen tehtävä*, 87–118. Tampere: Vastapaino.

- Saarikangas, K.** (2002). *Asunnon muodonmuutoksia: Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saarikangas, K.** (2007). Asuinpaikoista kotiseuduiksi: pääkaupunkiseudun kerrotut ja eletyt lähiötilat 1950-luvulta 1970-luvulle. Teoksessa S. Knuuttila (toim.) *Menneisyys on toista maata*, 101-126. Kalevalaseuran vuosikirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saarikangas, K.** (2016). Asukkaat ja maisema liikkeessä. Lähiörakentamisen ja asumisen mallistus 1960-luvulla. Teoksessa J. Lahti & E. Rauske (toim.), *Värikkäämpi, iloisempi, hienostuneempi. Näkökulmia 1960-luvun arkkitehtuuriin*, 67–93. Helsinki: Suomen arkkitehtuurimuseo.
- Schultz Larsen, T. & Nagel Delica, K.** (2019) The production of territorial stigmatisation. *City*, 23 (4–5), 540–563.
- Seppänen, M.** (2001). *Liipolan Onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Stjernberg, M.** (2019). *Concrete Suburbia. Suburban Housing Estates and Socio-Spatial Differentiation in Finland* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-4920-6>
- Turtiainen, P.** (2020). Nuorten hyvinvointi alueellisen erilaistumisen näkökulmasta [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-5653-2>
- Vaattovaara, M.** (1998). *Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen: ympäristö ja alueellisuus* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1998:7.
- Vilkama, K.** (2011). Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? *Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-272-096-2>
- Virtanen, A.** (2000) *Tilasta paikkaan, estetiikasta ekologiaan. Maantieteellisiä tulkintoja eletystä kaupungista* [väitöskirja, Turun yliopisto]. Turun yliopiston julkaisuja C 155.
- Vuolteenaho, J.** (2001). *Työn lopun kaupunki. Arjen maantiede, työttömyys ja kulttuurinen muutos*. [väitöskirja, Oulun yliopisto]. *Nordia Geographical Publications* 30:3.
- Wacquant, L.** (1993). Urban outcasts: stigma and division in the black American ghetto and the French urban periphery. *International Journal of Urban and Regional Research*, 17(3), 366–383. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.1993.tb00227.x>
- Wacquant, L.** (2022). *The Invention of the "Underclass". A Study in the Politics of Knowledge*. Cambridge: Polity Press.
- Wallin, A.** (2019). *Eläkeläisten tila. Kaupunkitilan ja eläkeläisten sosiaalisen toiminnan tarkastelua* [väitöskirja, Tampereen yliopisto]. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0993-0>